

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מוריננו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

הלכות שבת

משחק בפאזל בשבת

שאלה: האם יש למנוע ילדים ממשחק פאזל בשבת.

תשובה: אין למנוע ילדים עד גיל בר מצווה, כיון שנחלקו הפוסקים אם יש איסור במשחק בפאזל¹, ובאיסור שנחלקו בו הפוסקים מותר ליתנו לקטן עד גיל בר מצווה², אבל גדולים מגיל בר מצווה לא ישחקו בזה³.

משחק באותיות מגנט בשבת

שאלה: אותיות העשויות מפלסטיק שמחובר בהם מגנט הנדבק בלוח האם מותר לשחק בהם בשבת לקרב אותיות זו לזו.
תשובה: יש להימנע מלשחק בהם, ואולם לילדים עד גיל בר מצווה מותר לשחק בזה, וכפי האמור לגבי המשחק בפאזל⁴.

אותיות הרי שלדעת המאמר מרדכי דינו חמור מקירוב אותיות שלמות, ובפרט שיתכן לדון שבכאן שיש קיום לכתב וגרע מכתב שעל חודי הדפים שאין שום קיום לקירוב האותיות, משום כך יש להמנע מלשחק בפאזל בשבת.

2. כמבואר בדברי הבית יוסף (סימן רסט) לגבי קידוש שעושים בבית הכנסת שנותנים לקטן לשתות שכיון שיש סוברים שנותנים אף לגדולים אף על פי שהגדולים נוהגים איסור כדברי האוסרים אין זה נחשב איסור שיאסר להשקותו לקטנים ואין דין להפרישם מזה, ובמגן אברהם (שם סק"א) כתב שנותנים לשתות לקטן שהגיע לחינוך שאם יתנו לקטן שלא הגיע לחינוך הברכה שברכו על היין לבטלה, ומכאן למדו האחרונים שבדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים אף שנקטו להחמיר מותר לספותו בידיים לקטן, ואין בו גם דין חינוך כאמור, ומטעם זה מותר לקטנים עד גיל בר מצווה לשחק בפאזל בשבת.

3. כאמור לעיל שיש להחמיר כדעת האוסרים בזה.

4. כפי שהובא בשאלה הקודמת (לגבי משחק בפאזל בשבת) דעת הרמ"א שאין בקירוב אותיות משום מלאכת כותב, וכן כתב הט"ז ומהר"ש הלוי, אבל הלבוש סובר שיש לחוש בזה לכותב דאורייתא, ובמגן אברהם נקט להחמיר בזה, ובמשנה ברורה כתב שכל שיש לו אחר יש להימנע מלקרב האותיות זו לזו, ומטעם זה ראוי לכתחילה להימנע מלקרב את אותיות הפלסטיק וכמו שהתבאר במשחק בפאזל בשבת, ואולם בקטנים אף שהגיעו לגיל חינוך אין צריך למנעם מכך, שהרי נחלקו הפוסקים באיסור זה, ובפרט שדעת רוב הפוסקים להקל בזה כאמור, והמשנה ברורה לא החמיר בזה אלא כאשר יש לו אחר.

ואולם יש לדון בזה ממה שכתב המגן אברהם (סימן שמ סק"י) על פי המבואר בגמרא בגיטין (כ ע"א) שאם תוחב אותיות של כסף על גבי בגד נקרא כתב, וכתב המגן אברהם ללמוד מכך שאם עשה כן בשבת חייב משום כותב ומשום כך הכריע לאסור חיבור אותיות כסף לפרוכת בשבת, ולכאורה טעם האיסור באופן זה אף שאינו אלא מקרב האותיות זו לזו כמו שכתב המגן אברהם (שם סק"י) בביאור טעמו של הרמ"א שהתיר פתיחת ספר שכתובות עליו אותיות בחודי הדפים כיון שעשוי לפתוח ולסגור, ואין הכתב עשוי להתקיים, ומטעם זה נקט שכל שהכתב עשוי להתקיים אף שאינו אלא מקרב האותיות הרי זה אסור משום כותב, ולפי זה יש לדון גם בחיבור האותיות על ידי מגנט שיש קיום לכתב בחיבור המגנט אם דינם כמו אותיות כסף שעל הפרוכת, ואף שעשוי לפתוח ולסגור, ובמשנה ברורה (שם סק"ב) העתיק את דברי המגן אברהם שחיבור אותיות כסף לפרוכת אסור בשבת כעין כותב, ובשער הציון ציין על זה

1. נחלקו גדולי האחרונים במקרב אותיות או חצאי אותיות זו לזו אם יש בזה משום מלאכת כותב או לא, ונפקא מינה לגבי פתיחת ספר שכתובות אותיות על חודי הדפים אף שבפתיחתו וסגירתו מקרב ומרחק האותיות זו לזו דעת הרמ"א בתשובות (סימן קיט) להתיר ומקורו מהמבואר בגמרא בשבת (קד ע"ב) שהכותב על ב' לוחות פנקס ונהגין זה עם זה חייב, ואם היה חיוב על קירובם זה לזה היה לגמרא לכתוב הדין באופן זה שנהגין זה עם זה גם בלא כתיבה, ועוד הביא ראה מהמבואר בגמרא שם שכותב ב' אותיות אחת בציפורי ואחת בטבריה ואפשר לקרבם זו לזו גם בלא מעשה שצריך לקצוץ דבר החוצץ ביניהם חייב, והרי בזה שכתבת האותיות באופן שאפשר לקרבם זו לזו כבר נחשב מעשה כתיבה שלם, ואין הקירוב נחשב ככתיבה, וכן כתב הט"ז (סימן שמ סק"ב), וכן כתב ר"ש הלוי (סימן נז), אבל דעת הלבוש (סימן שמ ס"ד) שאסור והוסיף לומר וקרוב אני לומר שחייב חטאת, ובאליה רבה שם הביא לדברי הרמ"א ושיירי כנסת הגדולה שהתירו בזה, ובמגן אברהם (שם סק"ו) הביא את דברי הרמ"א ואת דעת הלבוש והסיק להחמיר בזה, ובמשנה ברורה (שם סק"י) כתב שאם יש לו ספר אחר נכון להחמיר בזה.

והנה טעם הרמ"א והט"ז שהתירו הוא מפני שהקירוב אינו נחשב כמעשה כתיבה, וכתב המאמר מרדכי (שם ס"ג) שכל היתר זה הוא רק כאשר מפריד ומקרב אותיות שלימות זו לזו, אבל בהפרדת וקירוב חצאי אותיות שאין צורה שלימה יש חשיבות מלאכה ואסור משום כותב, וכן נקט באבני נזר (סימן רי אות א).

ואולם בפרישה (שם סק"א) כתב טעם נוסף להיתר שהרי זה דומה לדלת הנפתחת ונסגרת שאין בזה משום בונה וסותר, ולפי זה מותר גם בקירוב חצאי אותיות, וכן הביא באליה רבה (שם סק"ז), ובמאמר מרדכי הביא את דברי החוות יאיר (סימן טז) שכתב גם כן להתיר מסברא זו, וכתב המאמר מרדכי שאין לדמות בנין וסתירה לכתובה ומחיקה, וכן נקט החזון איש (סימן סא סק"א).

ולהלכה למעשה לגבי ספר שכתובות אותיות בחודי הדפים, בשולחן ערוך הרב (שם ס"ד) נקט להתיר בכל אופן, וכן כתב בברכי יוסף (שם סק"ה ובשירי ברכה סק"א) להתיר והביא כן מהרמ"ע באלפסי זוטא, וכן דעת התוספת שבת (שם סק"ט), ובחיי אדם (כלל לח ס"ה) כתב להקל באין לו אחר, וכן העתיק במשנה ברורה, ובחזון איש (שם) כתב שראוי להחמיר, וכן כתב בכלכלת שבת (מלאכת מוחק) דיש להחמיר היכא דאפשר מלפתוחו ולסגורו, והובאו דבריו בשער הציון שם (סק"ה).

ולדברים האמורים הרי שהמשחק בפאזל שהוא חיבור חלקי אותיות הרי הוא תלוי במחלוקת הפוסקים האמורה, וכיון שהוא קירוב חצאי

מקל הליכה לקבוע את גובהו בשבת

שאלה: מקל הליכה שיש בו אפשרות להגביהו ולהנמיכו כפי גובה המשתמש האם מותר להגביהו או להנמיכו בשבת.
תשובה: אסור כיון שהרגילות היא לקבוע בו מצב קבוע, ואפשרות ההגבהה והנמכה אינה עשויה לשינוי אלא בתחילה לפי גובהו של המשתמש⁵.

ההיתר בקירוב אותיות, ועוד יש להביא בזה את דברי משמעות דברי הרמ"א בתשובה וכן כתב הט"ז שקירוב אותיות אינו נחשב מלאכה בכל אופן, ומשום כך הרי שדין זה תלוי במחלוקת הפוסקים, וכפי שהובא לעיל לגבי פאזל שכל דין התלוי במחלוקת הפוסקים אין איסור לספותו בידיים לקטן, ואף שלגדולים אסור כאמור וכמו שכתב המשנה ברורה לגבי סידור שכתובות אותיות בחודי הדפים שכל שיש לו אחר יש להימנע מלהשתמש בו, ומכל שכן במשחק זה שדינו חמור יותר כמבואר.

5. כפי שהתבאר במקום אחר שהטעם להתיר שינוי גובה בסטנדר כיון ששני חלקי הסטנדר מחוברים יחד מתחילתם, ואין סגירת הבורג מחברת את החלקים אלא מהדקת אותם למצב שימוש מסויים, ואולם עדיין כאשר נקבע בכך גובה קבוע למקל יש לאסור בזה לשיטת רש"י (שבת מז) שאסר במטה של טרסיים משום מלאכת מכה בפטיש שגומר בזה את מלאכת הכלי, וכמו כן כאן אף שכבר היו מחוברים החלקים עדיין הידוקם וקביעתם לשימוש גומרת את מלאכת הכלי, ומניין לנו לחדש שאין שם מלאכה אם כבר היו מחוברים, וכפי שכתב האליה רבה (סי' שיג) שלדעת רש"י חייב גם בדבר שאינו צריך גבורה ואומנות כל שמכשיר את הדבר לשימוש, ורק לגבי סטנדר שעשוי לפתוח ולסגור תדיר יש להתיר, אבל במקל זה שמהדקו בקביעות, ואפשרות השינוי שבו נועדה מתחילה להתאים את המקל לגובה האדם המשתמש בו בקביעות, ובתחילה השימוש קובעים את הגובה לתמיד, אין מקום להתיר בזה כלל.

לדברי השולחן עצי שיטים, ועוד הביא שם במשנה ברורה לדברי החיי אדם (כלל לו), ובחיי אדם שם (סי' ה) העתיק דברי המגן אברהם וכתב ונראה לי דיחברם על ידי מחט דרך שני נקבים לבד, דאז לא הוי חיבור, דלא יתקיים, שהרי יפול, וגם זה יעשה ביד שמאל, דהכותב בשמאל פטור, דאין דרך כתיבה בשמאל, ובנשמת אדם (אות ב) ביאר דכיון שדעת הרמ"א שקירוב אותיות אין בו משום כותב אם כן גם בכאן שמקרב האותיות אין בזה משום כותב, והביא שם שהמגן אברהם נקט שהטעם בדברי הרמ"א כיון שעשוי לפתוח ולסגור, וכתב החיי אדם שאין זה עיקר הטעם אלא עיקר הטעם שהקירוב אינו נחשב ככתיבה, ומכל מקום כתב שגם לדעת המגן אברהם שכאשר מקרב האותיות ומחברן לפרוכת נחשב ככתיבה שאין זה עשוי לסגור ולפתוח, כל זה דווקא באופן שמחבר בחיבור העשוי להתקיים אבל בחיבור שאינו עשוי להתקיים שמחבר בבי נקבים שאפילו בתופר אין זה נחשב תפירה אין הקירוב נחשב ככתיבה ומותר לקרב האותיות באופן זה, ועוד הוסיף שיעשה כן ביד שמאל שהכותב בשמאל פטור, ומטעם זה יש לדון שגם חיבור האותיות על ידי מגנט אף שעשוי לחבר ולהפריד, כיון שהחיבור מצד עצמו הוא חיבור המתקיים ואינו נופל מעצמו הרי זה כמו חיבור האותיות לפרוכת שאסר המגן אברהם, ולפיכך יש לאסור לשחק בהם.

אלא שיש לדחות שבמשחק זה שעשוי לחבר ולפרק הרי זה כמו דלת העשויה לפתוח ולסגור וכפי שכתבו הפרישה ואליה רבה לבאר את טעם

שואל ומשיב | מתוך קובץ פסקי הלכות מרבינו שליט"א

אדם שעושה מאכל בשבת באופן המותר והמעשר הוא מוקצה, האם מותר להניחו בצלחת כוס וכדו'
אסור להניחו מפני שעל ידי זה אוסר את הכלי בטלטול וחיוב ביטול כלי מהיכנו - שביטל את הכלי ממה שהיה מוכן לשימוש, ולכן אסור להניח קערה תחת המזגן לקבל המים הנוטפים ממנו משום ביטול כלי מהיכנו, שהמים היורדים מן המזגן אסורים משום גולד ועי"ז מבטלים את הקערה שאוסרים את טלטולה (סי' רסה סע' ג, סי' רסו סע' ט, שה סע' יט, סי' שי סע' ו, סי' שלה סע' ד, וסי' שלח סע' ח. יש אפשרות להתיר להניח קערה תחת מזגן לקבל את מימיו ע"י שישים שכבה דקה של יין בקערה וכשהמים יטפטפו לתוכה יתבטלו ביין [אך לא יועיל לשים מי ברו בקערה, אע"פ שאינם מוקצה כיון שמי המזגן חשובים דבר שיש לו מתיירין ובמים שהם מין במינו לא יתבטלו - רק ביין שהוא מין בשאינו מינו]. כן יש אפשרות להניח כפית בתוך הקערה ואז יהיה מותר לטלטלה, דהוי בסיס לדבר האסור והמותר והדבר המותר חשוב יותר).

האם מותר לשים קליפות של פיצוחים בתוך צלחת או קערה נקייה בשבת

יש לדון שיהיה בזה איסור של מבטל כלי מהיכנו, אכן במקום שאפשר לנער מיד את הקליפות (כגון לרוקן אותם מהצלחת על מפת הניילון) יש לדון שאין בזה איסור, ולכתחילה עדיף לשים גרעין אחד שלא נתפצח בתוך הצלחת, או להניח בה כפית. (סי' רסה מ"ב ס"ק ה, הגהות חת"ס על מג"א שח ס"ק נא כתב שטוב להניח חתיכת פת בקערה ששמים בה קליפות ביצים ואגוזים. משמע מדבריו שאין איסור מדינא. ואפשר שטעמו כיון שאפשר לנער את הקליפות ומבואר בסימן רסה שאם אפשר לנער מיד אין איסור ביטול כלי מהיכנו. אך בשולחן ערוך הרב סי' רסו קונטרס אחרון ס"ק יא מבואר שאם ניכר מחשבתו שאין דעתו לנער מיד דינו כמבטל כלי מהיכנו לשעה שמתור רק במקום הפסד מרובה, ולדבריו אסור להניח קליפות בצלחת וכן כתב בבב א"ש חי שנה ב פרשת מקץ שאסור להניח קליפות ביצים ואגוזים בצלחת ריקה).

עכבר וכן כל שקצים ורמשים מתים שהם מאוסים כגון מקק מת וכדו' האם מותר לפנותם בשבת מן הבית
הרי הם כגורף של רעי ומותר לפנותם מהבית. ונראה שהוא הדין בעכבר ומקק חי שמותר לפנותם באופן שאין בו משום צידה (סי' שחי' סע' לד).

האם מותר לקחת מקק בכף אשפה ולזרקו לחוץ בשבת מותר (ע"פ סי' שח סע' לד וסי' שטז).

האם יש איסור להפוך מקק על גבו בשבת
אם לא יכול להתהפך בחזרה נראה שיש בו משום צידה (סי' שטז).

האם אפשר לטלטל פח אשפה בשבת
פח אשפה הרי הוא כמוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו, אך אם יש ריח רע מהפח או שהפח מונח במקום שמפריע לאנשים לראותו דינו כגורף של רעי ומותר לטלטלו (סי' שח לד).

האם אפשר לשים אשפה בשקית רגילה (לא מיועדת לאשפה) בשבת
יש לדון לאסור זאת משום ביטול כלי מהיכנו, אלא אם כן היתה מונחת אשפה בשקית מערב שבת (סי' רסה מ"ב ס"ק ה, שעה"צ שיג לו).

האם מותר לשים אשפה בתחילה בשבת בשקית אשפה שלא היה בה פסולת לפני שבת
כיון שהיא עומדת לכך יש לדון שאין בה איסור של ביטול כלי מהיכנו (מאירי שבת מב ויש לדון שתלוי בטעמים של איסור ביטול כלי מהיכנו - האם זה בונה או סותר, ע"י רש"י שבת קכח וקנד שאם הטעם משום סותר כיון שזה עומד לכך אין בזה משום סותר, אך אם הטעם כמו שפירש רש"י בדף מב ע"א שם שהטעם הוא משום בונה [דהוי כמו שמחברו למקומו כי נאסר לטלטל אותו משם] - טעם זה שייך גם כאן ואסור. ולכן אם שם כפית חד פעמית בתוך שקית וישים אותה בתוך הפח - זה ודאי טוב).

לתרומות ולכל ענייני העלון ניתן לפנות לכתובת דוא"ל a0527175517@gmail.com או למספר 052-7175517

ברכת ישר כח להרב אריה שינפלד שליט"א על סיועו בהדפסת הגיליון | ברכת ישר כח להרב רוני ליקר שליט"א על סיועו בהדפסת הגיליון